folklor/edebiyat, cilt:19, sayı:75, 2013/3

Çukurova Âşıklık Geleneğinde Atışma

Erman Artun*

Türkiye'de âşıklık geleneğinde belli yörelerde "karşılama", "deyişme", "atışma" veya "karşıberi" gibi adlar altında toplanan sistemli deyişmeler; en az iki âşığın dinleyici huzurunda veya herhangi bir yerde karşı karşıya gelerek, birbirlerini sazda ve sözde belli prensipler içinde denemeleri esasına dayanmaktadır (Günay, 1993: 47).

Türkiye âşıklık geleneğinde âşık karşılaşmaları, atışmaları âşıkların birbirlerini sazda ve sözde yenmeye çalışması, yarışmadır. Seyirci önünde yapılır (Albayrak, 2004: 58). Âşık karşılaşmalarına müşaare, deyişme, söyleşi, atışma, bağlama, tekellüm gibi adlar verilmektedir.

Âşıklık geleneğinde "karşılaşmalar"ın özel bir yeri vardır. Karadeniz'de âşıklar, temeli daha çok mâni esasına dayalı "karşıberi" veya "atma türkü" söylerler. Âşıklar, bu karşılaşmaları belli bir sistem içinde gerçekleştirirler. Herhangi bir karşılaşmanın bu akış içinde olması zorunluluğu yoktur. Özellikle de sicilleme ve yalanlama örnekleri pek az âşık tarafından ortaya konmuştur. Ayrıca bu tasnif içinde yer almayan ve hemen her âşığın icra edemediği "lebdeğmez" (dudak değmez) tarzı da kendisini güçlü göstermek isteyen âşıkların zaman zaman başvurduğu yollardan biridir (Artun, 2011: 90).

Türkiye âşıklık geleneğinde atışma - deyişme konulu birbirini tamamlayan çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Birkaçını şöylece sıralayabiliriz: (Alangu, 1943; Arı, 1998; Artun, 1996; Artun, 2001; Boratav, 1942; Çelebi, 1987; Çobanoğlu, 1996; Çobanoğlu,

*Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü /Adana

1998; Elçin, 1977; Günay, 1976; Günay, 1992; Kaya, 1994; Kaya, 2000; Köprülü, 1915; Köprülü, 1916; Köprülü, 1929; Köprülü, 1966; Oğuz, 1990; Özarslan, 1999; Özbek, 1987; Özder, 1965; Sakaoğlu, 1989; Şenel, 1997) .

Âşıklık geleneğinde atışmalar çok önemli bir yere sahiptir. Âşıklıkta ilk iş ruh dünyasındaki değişikliği saza döküp topluluğa saz ile sunmaktır. İkinci iş ise âşığın tanınmış bir âşıkla karşılaşması, onu yenmesi "bağlaması" gereklidir. Eski kaynaklar bunu "müşaare" olarak nitelemişlerdir (Bali,1975: 7432).

Âşık karşılaşmalarını içerik yönünden üç grupta ele almak mümkündür. Âşıklar arasında yapılan şiir yarışmalarında birinin okuduğu dörtlüğe veya beyite bir diğeri tarafından aynı vezin ve ayakla cevap verilmesi, âşık edebiyatının en zor ve halk tarafından en çok ilgi gören yarışmalarından biridir. Âşıklık mesleğinin önemli aşamalarından biri de âşığın bulunduğu yerde veya seyahate çıkarak gittiği yörenin tanınmış âşıkları ile atışmasıdır. Atışmaların en belirgin özelliği âşıkların soru cevap niteliğinde devam eden şiirlerle birbirlerini yoklamalarıdır. Atışma örneklerine 16. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Özellikle halk hikâyelerinde, bu yüzyıldan itibaren atışma özelliği taşıyan karşılıklı şiir söyleme örnekleri görülmektedir. Atışmalarda daha çok iki âşık yer almakla beraber, üçlü hatta daha fazla âşığın katıldığı atışmalar da vardır. Atışmalar genellikle dostça bir hava içinde yapılır. Bu durum, yarışmacı âşıkların söze ve saza devam etme şansını artırmaktadır. Çünkü atışmalarda bir âşığın diğerini yenmesi, yani sözün bitmesi ve sazın susması diye bir şey söz konusu değildir (Albayrak, 2004: 41).

"İki usta âşık karşılaşınca töreye göre önce sazlarına düzen verip birer divani ile meclisi açarlar. Tekellüm bölümünde muamma, takılmaca, taşlama gibi fasıllar yapılır. Âşıkların aynı vezin, ayak ve şekli kullanma, aynı konu üzerinde eşit hanede söz söylemesi gerekir. Atışma, iki âşığın birbirlerinin eksik taraflarını bulması, bir âşığın diğerinden üstün olduğunu kabul ettirmek istemesidir. Âşıklar karşılaştıklarında atışma, soru-cevap, taşlama, tartışma sırasına göre yarışırlar. Karşılaşma yenme yenişme (mat etme-bağlama) için yapılıyorsa, hasmını bağlayan âşık fasla semaî-taşlama ya da bir destan ile başlar. Karşılaşma eğer sohbet havası içinde olmuşsa, fasıl övmece ile bitirilir. Bu da karşılıklı deyişmelerle yapılır. Karşılaşmalar dostça bir havada yapıldığında yenmeyenilme, sözün tükenip sazın susması olmadığı için yarışmacılar rahattır. Böyle ortamda âşıklar güzel bir ayak bulup güzel şiirler söylerler." (Bali, 1975: 7457).

"Karşılaşma" terimi ile "deyişme ve atışma" terimleri, konuyla ilgili eserlerde genellikle birbirine karıştırılmıştır. Terimlerin anlamları, aşağı yukarı birbirine yakın ifadelerle karşılandığı için ortaya anlam karmaşası çıkmaktadır. Atışma, âşıkların saz eşliğinde verilen bir ayağa uygun olarak ve birbirine laf dokundurarak sazlı sözlü karşılaşmalarıdır (Artun, 2011:90). Atışma terimleri neredeyse aynı sözlerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Oysa bunlar, birbirinden küçük farklarla da olsa ayrılmaktadırlar. Her şeyden önce "karşılaşma" genel bir isimdir. Eskiler bunu "tekellüm" sözü ile karşılıyorlardı. Âşık edebiyatında "karşılaşma" terimi genel bir kavramdır. En az iki âşığın irticali olarak, düşüncelerini, durumlarını, duygularını, dünya görüşlerini, bilgi, kanaat ve tecrübelerini sergilemek, dinleyenleri eğlendirmek veya birbirlerine üstünlük sağlamak için belirli kurallar çerçevesinde manzum olarak söyleşmeleridir (Kaya, 2000: 27).

Âşıkların soru-cevap usulüyle, dar ayakla veya çift kafiyeli ayakla birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları ise "karşılaşma"nın bir başka yönünü gösterir. Âşıklar, böylece, bir bakıma rakiplerini sınarlar. Bu yönüyle "karşılaşma" daha özel bir durum arz eder ve "atışma" ile "deyişme" den ayrılır. "Karşılaşma" denildiğinde, âşıkların şu veya bu yönteme başvurarak rakiplerine üstün gelme gayreti görülür (Kaya, 2000: 27).

Âşık Deyişmeleri:

"Deyişme" de bir karşılaşma çeşididir. Ancak "deyişme" alt başlık olarak "karşılaşma"dan ayrılır. Deyişme, iki veya daha fazla âşığın herhangi bir konuda manzum olarak söyleşmeleridir. Yani "deyişme"de ne galip gelme ne de rakibe takılma veya laf atma vardır. Verilen bir ayakla veya âşıklardan birinin açacağı ayakla duyguların, kanaatlerin, kabullerin, inançların, tavırların kısaca pek çok yaradılışların ortaya konulmasıdır. Kısacası; karşılaşmada "mat etme", atışmada "eğlendirme" deyişmede ise "sohbet" esastır (Kaya, 2000: 28).

Geçmişte de, günümüzde de âşık fasıllarının en fazla yapıldığı mekânlar, kahvehanelerdir. Fasılların belli icra kuralları vardır. Ancak bu kurallar da geleneğin yaşadığı süreç içinde dönemlere, bölgelere ve toplumsal ihtiyaçlara bağlı olarak birtakım değişiklikler ortaya koymaktadır. XIX. yüzyıldan önceki dönemlere ait âşık fasıllarının içeriği hakkında yazılı bilgilere sahip değiliz (Düzgün, 2004: 169-202).

19. ve 20. yüzyıl âşık fasıllarıyla ilgili birbirini tamamlayan çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Günay, 1992; Artun, 2000; Düzgün, 1998; Düzgün, 2004; Özarslan 2001).

Âşık fasılları diye anılan, belli bir topluluğun önünde belli bir düzen içinde bir âşık adayının denenmesi ve başarılı olup olmadığına karar vermek için yapılan deyişmelerin dışında başka amaçlarla âşık karşılaşmaları sık sık yapılır. İki başarılı âşık birbirlerinden üstün olduklarını göstermek için karşılaşabilirler. Bunun yanında üstünlük iddiası olmaksızın düğün veya benzeri toplantılarda, kahvehanelerde âşıklar, dinleyicileri eğlendirmek, yalnızca sanatlarını sergilemek için de karşılaşırlar. Bunların dışında iki âşığın sohbet tarzında kendi kendilerine deyişmeleri de olağandır (Artun, 2011:91).

Deyişme şu sıraya göre yapılır: Merhabalaşma denilen giriş bölümünde âşıklar dinleyicileri selamlamak için genellikle "hoş geldiniz", "safa geldiniz", "merhaba" rediflerine bağlı kafiyelerle karşılıklı olarak dörtlükler söylerler. İkinci bölümde ise âşıklar ustalarının deyişlerinden örnekler okurlar. Tekellüm denilen üçüncü bölüm ise asıl deyişmeyi oluşturur. Ev sahibi veya en yaşlı âşık düz ayak ya da geniş ayakla deyişmeyi açar. Âşıklar konu, kıta sınırlaması olmaksızın verilen ayak üzerinde deyişmeye başlarlar. Âşıkların, birbirlerine karşı asıl hüner gösterme ve üstünlük sağlama gayretleri bu bölümde yer alır (Artun, 2011:91).

İlk ayak bitince ikinci âşık yeni bir ayak açar. Karşılaşma aynı usulle devam eder. Yarışma devam ettikçe açılan ayak gittikçe dar ayak şeklini alır. Çok az kafiye olabilecek sözleri kullanarak açılan ayaklara "dar ayak", belli bir sayıda kafiye olabilecek sözleri kullanarak açılan ayaklara da "kapalı ayak" denir. Deyişme karşılıklı soru-cevap şekline döner. Âşıklar bu yolla birbirlerinin bilgi ve hünerlerini ölçerler. Leb değmez gibi zor şekillere başvurulur. Bu yollarla karşısındakini mat eden âşık, neticede rakibini hicve başlar, taşlama ve takılmalarda bulunur. Deyişmenin sonunda ise âşıklar birbirlerini ra-

hatlatmak, gönül almak için karşılıklı koşmalar okurlar. En sonunda ya bir koşmanın dörtlüklerini paylaşarak ya da ayrı ayrı deyişlerle birbirlerini methetmek suretiyle işi tatlıya bağlarlar (Artun, 2011:91).

Âşık Tanışmaları (Nazire):

Birinci gruptaki karşılaşmalarda asıl amaç tanışmak veya sohbet etmektir. Bunlara "nazire" adı verilebilir. Bu türde verilen örnekler, karşılıklı övgüleri, âşıkların özel hayatlarıyla ilgili soru ve yanıtları yahut çeşitli konulardaki görüş, bilgi ve deneyimlerini içerir. Karşısındaki âşığı zor durumda bırakan, ona hücum eden ifadelere yer verilmez. Daha çok karşılaşmaların ilk ve son bölümlerinde yer alan bu şiirler, karşılaşmalar içinde sanat yönünden en güzel olanlardır (Artun, 2011: 91).

Âşık Sınama Karşılaşmaları:

"Atışma" terimiyle karşılanabilecek olan ikinci gruptaki karşılaşmalar, rakibi hedef alan, onun âşıklık konusunda yeterli olmadığını savunan, zaman zaman onu aşağılayan şiirlerden oluşur. Saldırı ve savunma anlayışının egemen olduğu bu tür şiirlerde rakibi beğenmeme, kendini daha yetenekli görme gibi tavırlar takınılır (Artun, 2011: 92).

Âşığın Bağlama-Sınama Karşılaşmaları:

Üçüncü gruptaki karşılaşmalarda ise sorulan soruya doğru cevap verebilme yeteneğinin ölçülmesi söz konusudur. Âşık rakibini "bağlayabilmek" için yanıtını bilemeyeceğini tahmin ettiği sorular sorar. Doğru cevap alamaması halinde onu mat etmiş olur. Bu türde verilen şiir örnekleri, âşık edebiyatı ürünleri içinde sanat yönünden en zayıf olanlarıdır. Âşık bütün gücünü sorunun doğru cevabını bulmaya ve söylemeye harcamaktadır. Bu sebeple doğru cevap verebilmek için bazen ölçü, kafiye gibi asli unsurlardan taviz verilir. Soru-cevap şeklinde sürdürülen ve "bağlama" biçiminde adlandırılması gereken bu tür karşılaşmalarda dünyanın kuruluşu, ahret hayatı, peygamberler tarihi ve çeşitli efsanevi varlıkların mahiyeti ile ilgili sorular sorulur (Artun, 2011:92).

Günümüz Âşık Karşılaşmaları:

Günümüz âşık kahvehanelerindeki karşılaşmalarda uyulması zorunlu olmayan, ama genel kabul gören bir dizi kurallar vardır. Kahvehanede yüksekçe bir yere oturarak programını sürdüren âşık, orada bulunan âşıklardan birini karşılaşmaya çağırır. Bu çağrı dörtlüklerden oluşan bir şiir biçimindedir. Herhangi bir zorunluluk yoksa âşık yaş ve sanatsal birikim bakımından kendisine denk olabilecek bir âşığı seçer. Çağrıyı alan âşık, sazıyla birlikte kendisine ayrılan yere çıkar; ancak hemen karşılaşmaya geçilmez. Yeni gelen âşık önce dinleyicilere iyi dileklerini bildirir ve saz eşliğinde bir iki şiir söyler. Buna "boğaz ısıtma" denir. Âşığın boğazı ısındıktan sonra karşılaşmaya başlanır. Aynı anda karşılaşma yapan âşıkların sayısı üç, dört olabilir. Hatta âşıklardan biri veya ikisi ayakta, kahvenin ortasında dolaşarak, diğerleri de kürsüde oturarak söyleyebilirler. Kars âşıkları genellikle sazlarını omuzlarına asarak ayakta, kahvehanenin ortasında dolaşmak suretiyle programlarını yaparlar (Artun, 2011: 92).

Âşık karşılaşmalarını dinleyen ve izleyenler kimi zaman ortaya konulacak şiirin şe-

killenmesinde aktif bir rol oynarlar. Bu, icracı âşıklara "ayak verme" biçiminde olur. Dinleyiciler, karşılaşmada sunulacak şiirlerin kimi zaman redifleri de içine alacak biçimde kafiye yapısını belirleyerek âşıklara bildirirler. Âşıklar, verilen kafiyeye uygun şiirler söylerler. Ayak vermek, belli bir dinleyici grubunun tekelinde olmamakla birlikte, âşıklar daha çok dinleyiciler arasında bulunan usta âşıkların, saygın kişilerin, yönetici veya araştırıcı konumunda olanların, bilim adamlarının verdikleri "ayak"ları dikkate alırlar. Ayak verme uygulamasının temelinde, karşılaşma yapan âşıkların hazırlıksız şiir söyleme yeteneğini ölçme kaygısı vardır (Artun, 2011: 92).

Âşık Karşılaşmaları ve Dinleyici:

Âşık karşılaşmalarında dinleyici tepkisi, karşılaşmanın seyrini belirleyen öncelikli faktördür. Âşık edebiyatı tarihinin her döneminde dinleyici, sevdiği veya kendisine yakın hissettiği âşığın başarılı olmasını arzulamış, karşılaşma sırasında beğendiği âşık lehinde tezahüratta bulunmayı bir zorunluluk olarak kabul etmiştir (Günay, 1992: 33).

Günümüz âşıklık geleneği içinde de başarısız olan âşığı herhangi bir şekilde cezalandırmak söz konusu değildir. Fakat, başarılı olan âşığın ödüllendirilmesi geçmişte olduğu gibi günümüzde de geçerli bir kuraldır. Kahvehanelerde yapılan ödüllendirme, âşığı övme veya bahşiş verme biçimindedir. Belli kuruluşlar tarafından düzenlenen yarışmalarda ise altın ve paranın yanı sıra plaket, şilt, onur belgesi, takdirname verme gibi ödüllendirme yollarına başvurulmaktadır (Artun, 2011: 93).

Çukurova Âşıklık Geleneğinde Atışma

Çukurova, âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü bir kaç ilden biridir. Âşıklık geleneği Çukurova kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çukurova'da âşıklar, sazlı (telden) sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bir kaç özelliği birden taşıyan geleneğe bağlı olarak şiir söyleyenlere âşık, bu söyleme biçimine âşıklık-âşıklama, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de âşıklık geleneği adını veriyorlar (Artun, 1996; 118).

Çukurova âşıklık geleneğinin ve âşık toplantılarının bugünkü şeklini almasında iki ana etken vardır.

1. Âşık Veysel ve diğer Sivaslı âşıkların Çukurova'ya gelmesi
2. 1966 yılından sonra yapılmaya başlayan Konya Âşıklar Bayramı

Çukurovalı âşıklar Anadolu'nun diğer yörelerindeki âşıkları ve âşıklık geleneklerini görüp onlardan etkilenmişlerdir. Âşık toplantıları etkileşmeyle yeniden yapılanmıştır.

Çukurova Âşık Toplantıları

Çukurova âşıklık geleneğinde sistemli bir icra geleneği yoktur. Atışmalarda eski gelenek tamamıyla olmasa da devam ediyor. Eski atışma geleneği sorulu cevaplı biçimdeymiş. Genellikle dini konularda sorular sorulurmuş. Cevap veremeyen âşık mat olurmuş. Ayakları kendileri verirlermiş. Eski gelenekte atışmaya başlayan kaç dörtlük söyleyeceğini söyler, atışmayı son dörtlükte mahlasını söyleyerek bitirirmiş. Günümüzde atışan her iki âşık sırayla dörtlüklerini söylerler. Atışmalar sorulu cevaplı, taşlamalı ve nazire şeklinde olabilir (Artun, 1996: 66-67).

Çukurova Âşık Fasılları

Çukurova âşıklık geleneği sistemli olmadığı için eskiden âşıklar bir araya geldiklerinde âşık fasılları düzenlenirmiş (Artun, 1996: 77). Çukurova âşıklar diğer yöre âşıklarıyla tanışmalarından sonra günümüzdeki şeklini alarak sistemleşmeye başlamıştır. Anadolu âşık fasılları da ortak bir yapıya doğru ulaşmaktadır.

Çukurova âşık fasılları Doğu Anadolu âşık fasıllarına benzemektedir. Çukurovalı âşıklar önceleri Karacaoğlan, Dadaloğlu şiirleri söyleyip sistemli fasıl düzeni içinde olmayan çeşitli atışmalar yapıyorlarmış. Tekellüm bölümü her zaman sıralanan düzende yapılmaz. Fasıla katılan âşıkların hünerlerine göre tekellümün bölümleri belirlenir. Çukurovalı âşıkların verdikleri bilgilerden yola çıkarak Çukurova âşık fasıllarının bölümlerini şöyle sıralayabiliriz (Artun, 1998: 78).

Merhabalaşma (Hoş geldiniz)

Âşık fasıllarının ilk bölümüne Çukurova'da "merhabalaşma, hoş geldiniz" adı verilir. Bu bölümde giriş yapılarak dinleyiciler selamlanır. "hoş geldiniz", "safa geldiniz", "merhaba" gibi rediflere bağlı ayaklarla koşma dörtlükleri söylenir. Bu bölüm âşıklardan herhangi biri tarafından yapılabildiği gibi fasıla katılan âşıkların aynı ayakla birer dörtlük okuması şeklinde de yapılmaktadır. Merhabalaşma bölümündeki deyişlerde genellikle faslın önemli konuklarının adları ve faslın düzenlenmesine ön ayak olanların adları geçirilir. Faslın yapıldığı yer deyişlerde övülür (Turgut, 1995: 153).

Hatırlatma (Canlandırma)

Bu bölümde âşıklar gelenekte iz bırakmış eski usta âşıklardan şiirler okurlar. Gelenekteki şekliyle usta-çırak ilişkisi olmadığı için usta malı deyiş okunmaz. Ancak zaman zaman faslın herhangi bir yerinde Karacaoğlan, Dadaloğlu vb. gibi usta âşıklardan güzellemeler, koçaklamalar okunur. Bazen Karacaoğlan, Dadaloğlu, Ferrahi vb. için âşıklarca söylenmiş şiirler okunur. Son yıllarda âşıklar çeşitli toplantılarda usta malı türküler okumaya başlamışlardır (Turgut, 1995: 153).

Tekellüm

Çukurova âşık fasıllarında en geniş ve en çok beceri isteyen bölüm tekellüm bölümüdür. Çukurova yöresinde bu gelenek daha çok iki âşıkla yapılmaktadır. Halkın isteği üzerine ya da âşıkların kendi aralarındaki rekabete göre belli bir konu üzerinde yapılır. İki âşık verilen ayağa göre belirli konularda birbirlerini taşlayarak yarışırlar (Turgut, 1995:158).

Tekellüm, Çukurova yöresinde belirli bir düzen içinde yapılmamaktadır. Çukurova'da, özellikle güçlü ve rekabet halindeki iki âşığın yarışması şeklindedir. Bu yarışmada iki âşık önce dörtlüklerle kendilerini tanıtırlar, sonra konuya girerler. Verilen ayağa bağlı kalarak kendilerini överler. Birbirlerinden üstün olduklarını hünerleriyle göstermeye çalışırlar. Yarışmanın en hızlı yerinde birbirlerine yerici dörtlükler söylerler. Bu deyişme dinleyicinin en beğenerek izlediği bölümdür. Âşıklar yarışmanın ilerleyen bölümünde birbirlerine üstünlük sağlamamışlarsa daha önce birbirlerine söyledikleri kırıcı sözlerden dolayı özür dilerler. Sonra birbirlerinin övülecek özelliklerini sıralayarak

yarışmayı bitirirler (Turgut,1995:158). Tekellümde sıraladığımız bölümlere uyulmaz. Bu bölümler nadir olarak yapılsa da incelememize aldık (Artun, 1996: 82).

Ayak açma

Çukurova âşık fasıllarında ayak, genellikle yarışmaya katılmayan usta âşıklardan biri ya da âşıklığa meraklı biri tarafından verilir. Yarışmanın kuralı gereği yarışmaya başlayan âşık son dörtlüğü söylemeden yani tapşırmadan diğer yarışmacı tapşırmaz (Artun, 1996: 83).

Bağlama–Muamma

Âşık karşılaşmalarının en önemli bölümlerinden biridir. İki âşık birbirlerini dinitasavvufî ve menkabeler konusunda sınarlar. Bu bölümde çok kere zor ayaklara başvurulur. Âşıklar birbirlerini hem bilgi hem de sanat yönünden zorlarlar (Günay, 1993: 53).

Bağlama, muamma adıyla da anıldığı için askı - muamma ile karıştırılmaktadır. Askı şeklindeki muammalar daha çok anonim bilmece karakterindedir. Soruların cevapları canlı veya cansız cisimlerdir. Fasıllarda bağlama grubuna giren muammalar "ol nedir ki" ibarelerinin kullanıldığı muammalardır (Günay,1992: 65). Çukurova âşıklık geleneğinde "ol nedir ki" ibareli muammalar yaygındır. Bunlar bazen uzun şiirler halinde söylenir. Bazen de fasıllarda verilen ayak üzerine karşılıklı dörtlükler halinde söylenerek cevabı verilir. Cevabı veremeyen âşık yenik sayılır.

Sicilleme

Âşık fasıllarında bağlama-muamma bölümünde iddialı ve rekabet halindeki âşıklardan yenen âşık, yenilen aşığa soyu ve kişiliğiyle ilgili acı sözler söyleyerek taşlar (Günay, 1980: 98).

Günümüzde atışmada küçük takılmalar olur; ama ileri gidilmez. Âşığın soyunu sopunu eleştirme olmaz ve hoş karşılanmaz. Atışmalarda yarenlik olsun diye yapılmaya başlanmıştır.Atışmalarda âşıklar birbirlerine takılırlar. Sicilleme doğulu âşıklarda yaygın bir gelenektir. Güneyli âşıklarda, âşığa takılma özelliği taşır.

Çukurova âşıklık geleneğinde atışmalardan sonra sicilleme yapılmaz, yapanlar hoş görülmez. Soy ve kişilik konu edilmeden takılmalara rastlanır. Bazen seyirci hoşlandığı için birbirlerine Yörük, Farsak, Avşar vb. diye takılırlar. Âşıklar sicillemeyi kırgınlığa yol açacağı için tasvip etmiyorlar (Artun, 1996: 99).

Yalanlama

Âşık fasıllarında yalanlama kural değildir. Âşık Kara Mehmet ve Âşık Hacı Karakılçık'ın güzel yalanlamaları vardır. Bu âşıklar fasıla katılırlarsa yalanlama türü şiirlerini bazen okurlar (Günay,1992: 58).

Koltuklama

Çukurova yöresinde "koltuklama" adıyla anılan sazlı sözlü toplantılar, âşık fasıllarından ayrı olarak düzenlenmektedir. Bazen de fasılların içinde yapılır. Herhangi bir nedenle düğünlerde, eğlencelerde, âşıkların anma gecelerinde, âşık toplantılarında, köy

odalarında ve kahvehanelerde bir araya gelen üç-beş aşığın yapmış oldukları sazlı-sözlü toplantılara bu ad verilir. Âşıklar bu toplantılarda taşlamalardan çok birbirlerini öven şiirlere yer verirler. Güzellemeler, türküler, uzun havalar, bozlaklar çalınıp söylenir. Adanalı âşıklar koltuklamayı bir araya gelip türkü, uzun hava, bozlak çalıp söyleme olarak nitelerler (Artun, 1996: 103).

Taşlama–Takılma

Âşıklar faslın bu bölümünde, toplumun aksak yönlerini, kişilerin kusurlarını ve eleştirdikleri bazı olayları dile getirirler. Taşlamalar ayrı şiir olabildiği gibi, koşma dörtlüklerinin paylaşılması esasına dayalı karşılıklı deyişler şeklinde de söylenebilir. Âşıklar fasıllarda birbirlerine takılırlar (Günay,1992: 58). Adana âşık fasıllarında taşlama bölüm olarak yoktur. Ancak her fasılda âşıklar birbirlerine takılırlar. Bu seyircinin en beğendiği bölümlerden biridir. Çukurovalı âşıklar taşlama ve takılmaları toplantılarda, eğlencelerde oda sohbetlerinde, âşıkları anma gecelerinde, şölenlerde, konserlerde yaparlar. Çukurovalı âşıklar taşlamayla takılmayı birbirlerinden ayırırlar. Takılma yarenlik amacıyla yapılan kırıcı olmayan şakalaşmalardır Âşıklar, taşlama ve takılmayı ayırırlar. Takılma, kırıcı olmadan yapılan şakalaşmalardır. Bazen hoş olmayan, gelenekte tasvip edilmeyen takılmalar da olur. Taşlamada uyarı, haksızlığı bir protesto vardır. Burada anlamca ağır olan, usulüne uygun kaba olmayan taşlamadır. Taşlama bazen kişiyi uyarmak, mesaj vermek için de yapılır (Artun, 1996: 109).

Gönül Alma

Âşık fasıllarında taşlama ve takılmalardan sonra âşıklar atıştığı âşığın gönlünü kırdıysa özür diler. Âşıklar karşılıklı birbirlerinin gönüllerini alırlar. Özür dileme saz ve sözle olur. Daha sonra birbirlerinin üstün yönlerini sıralayarak bu bölüme son verirler (Artun, 1996: 116).

Elveda (Güle Güle)

Âşık fasılları uğurlama bölümüyle biter. Çukurova âşık fasıllarında son bölüme "elveda" veya "güle güle" denilir. Âşıklar faslın son bölümünde birlikte bir güzelleme ya da bir türküden sırayla birer dörtlük söylerler. Âşıklar faslın bittiğini "elveda", "güle güle" redifli türküler okuyarak bildirirler (Artun, 1996: 117).

Adana âşıkları eskiden beri âşık toplantıları yapmaktadır. Âşık fasılları sistemleşmemiştir. Türkiye'de olduğu gibi âşık fasılları Adana'da da ortak bir yapıya bürünmektedir.

Sonuç:

İncelememize yüzün üstünde Çukurovalı âşıkların atışmalarını aldık. Çukurova âşıklarının atışmalar yedi kümede toplanıyor. Karakteristik özelliği olan 24 atışma örneğini aşağıda sıraladık.

A. Bilgi Ölçmek İçin Yapılan Atışmalar (Bağlama Muamma).
B. Deyişmeli (Sohbet) Atışmaları
C. Öğütlemeli Atışmalar

D. Deyiştirmeli- Demeli – Söyletmeli Atışmalar
E. Taşlamalı – Takılmalı Atışmalar
F. Övmeli – Koltuklamalı Atışmalar
G.Sicillemeli Atışmalar
H. Mektuplu Atışmalar

Çukurova Âşıklık Geleneğinde Atışmalarından Örnekler
A) Bilgi Ölçmek İçin Yapılan Atışmalar (Bağlama – Muamma):

1. Âşık Hacı Karakılçık- Âşık İmami Atışması

Âşık Hacı:
Bir sualim vardır Âşık İmamî
Kutsal kitabımın başını söyle
İnan ki sözlerim gayet samimi
Doluya dokunma boşuna söyle
Âşık İmami:
Sualine cevap istersen benden
Besmele Kur'an'ın başı değil mi
Manasız mantıksız söz olmaz senden
Cahillerde sözün boşu değil mi
Âşık Hacı:
Hak emrini vahiy ile bildirdi
İsa'yı sağ iken göğe kaldırdı
Ol Gabil Habil'i niçin öldürdü
İsmi ne Gabil'in eşini söyle
Âşık İmami:
Gabil yaptı kör şeytanın işini
Taşla ezdi ol Habil'in başını
Gardaşına vermem dedi eşini
Aklima Gabil'in eşi değil mi
Âşık Hacı:
Önce parlak idi ziyası söndü
Hep müminler ona yüzünü döndü
Nerden geldi Kabetullah'a kendü
Hacer'ül esvedin taşını söyle
Âşık İmami:
İnsanlara beytü'l mamurdan kaldı
Farz ile sünnetten nasibin aldı
Hakk'ın emri ile cennetten geldi
Hacer ül esved'in taşı değil mi

Âşık Hacı:

Dünyaya en önce gelenler kimdi
Nuh'un gemisine kaç kişi bindi
Dünyada en fazla yaşayan kimdi
Gel bunun adını yaşını söyle

Âşık İmami:

Nuh'un gemisinde yetmiş üç kişi
Bazısı erkekti bazısı dişi
Avecin boynuna takıldı taşı
Üç bin altı yüz yıl yaşı değil mi

Âşık Hacı:

Hacım insanların meyvesi ilim
Kalbin arzusunu konuşur dilim
Âlemlere rahmet gelmiş Resul'üm
Ol nebi zişanın işini söyle

Âşık İmami:

İmamî der yaradandır mabudum
Ümmet deyi ağlayışın okudum
Muhammet Mustafa Makam Mahmud'um
Şefaat eylemek işi değil mi

2. Âşık Garip - Âşık Fidanî Atışması (Turgut,1995:147)

Âşık Garip:

Âşık güzel derler cennet yapısı
Ustası kim yapan elden haber ver
Dağınık mı toplu mudur hepisi
O cennete giren kuldan haber ver

Âşık Fidanî:

Sorun imtihansa basmayım faka
Kudretin elinden haber vereyim
Dağınık mı dersin sekiz tabaka
Muhammed kulundan haber vereyim

Âşık Garip:

Namazda nereye döner yönümüz
Hak doğru getire ahir günümüz
Din İslâm dinidir bizim dinimiz
İmandan, yoldan, amelden haber ver

Âşık Fidanî:

Namazda yönümüz ol Kabetullah
İslâm yaratmıştır elhamdülillah
İmanım amelim Amentübillah
Kuran'ın yolundan haber vereyim

Âşık Garip:
Bir gün olur herkes ölür dirilir
Sırat mizan acep nerde kurulur
Kaz yerine insana sual sorulur
Mahşer günü olan halden haber ver
Âşık Fidanî:
Cehennem üstüne sırat kurulur
Mizan mahşer meydanında durulur
Âşık yedi yerde sual sorulur
O günün hayalinden haber vereyim
Âşık Garip:
Garip Mustafa'm eylerim fikir
Hakk'ın nimetine her an bin şükür
Yapraktan giyinmiş şol Ebu Bekir
Ömer'den Osman'dan Al'(i)den haber ver
Âşık Fidanî:
Fidanî Ali'yi sevdim duyalı
Ebubekir cömert Osman hayalı
Ömer Faruk adalete dayalı
Mülkün temelinden haber vereyim

3. Âşık Kul Mustafa – ÂşıkFeymanî Atışması

Kul Mustafa:
Yüce dağ başında şu yatan karın
Enginlere akmasında maksat ne?
Çağdak dökse olmaz mıydı semadan
Damla damla dökmesinde maksat ne?
Feymanî:
Hak cemalin görmüş deryaya âşık
Sular hep engine akar o sebep
Birden dökse Nuh tufanı kopardı
Gökten damla damla döker o sebep
Kul Mustafa:
Memurdur damlayı melekler döker
Yel değer fidanın belini büker
Yüz bin çiçek topla ayrayrı kokar
Gülün ayrı kokmasında maksat ne?
Feymanî:
Cennetten dünyaya kaç nesne geldi
Oğluyla beraber kim sünnet oldu
Nebimiz Muhammed terini sildi
Gül çiçekten ayrı kokar o sebep

Kul Mustafa:
Cennetten dünyaya beş nesne geldi
İbrahim İsmail bir sünnet oldu
Ateş yandı külü toprakta kaldı
Duman göğe çıkmasında maksat ne?
Feymanî:
Cennetten gelenin biri devedir
Yılan tavus kuşu Adem Havva'dır
Külün aslı toprak duman havadır
Duman göğe cansız çıkar o sebep
Kul Mustafa:
Kul Mustafa bu bir ilmi pazar ya
Yüz dört kitap bir noktayı yazar ya
Cümle kuşlar uçar yürür gezer ya
Serçelerin sekmesinde maksat ne?
Feymanî:
Feymanî'nin mana vermek davası
Himmet eyler ise gönül leylası
Serçe Süleyman'a gelince asi
Duşadı ayağın seker o sebep

4. Âşık Kul Mustafa - Âşık Feymani Atışması

Kul Mustafa
Tavusun mekânı nereydi evvel
Bülbül ne sebepten güle gelmiştir?
Baykuşun maksadı nedir viranda
Ördek ya ne için göle gelmiştir?
Feymanî:
Tavus Hakk'a asi kovdu cennetten
Bülbül muhabbete güle gelmiştir
Baykuş viranede define bekler
Ördek su mahluku göle gelmiştir
Kul Mustafa:
Kurulup göğ kubbe eğlendiğinde
Süphaneke direk bağlandığında
Adem Havva ile evlendiğinde
İlkin hangi evlat bele gelmiştir
Feymanî:
Şit peygamber şahı sultan hancısı
Şu dünyanın zelzeledir sancısı
Bir rivayet var ki ölüm öncüsü
Habil denen evlat bele gelmiştir

Kul Mustafa:

Kul Mustafa'm yoktan halk etti Allah
İnandım imanım Amentübillah
Evvel ikra dedi sonra bismillah
En son hangi ayet dile gelmiştir?

Feymanî:

Feymanî'yi darda koymadı Hakk'ım
Maide suresi yüzümde akım
El yevme ekmeltü leküm diyne küm
Ayetidir en son dile gelmiştir

5) Âşık İmami - Âşık Feymani Atışması

Osmaniye'de 4 Ocak 2006'da yapılan Osmaniye'nin kurtuluş günü etkinliklerine Âşık İmami ve Âşık Feymani birlikte katılmışlardır. Etkinlik alanı oldukça kalabalıktır. Halk Âşık Feymani'ye: "İmami'yi yetiştirdim, artık o usta bir âşıktır diyorsun; ona derinden bir şeyler sor bakalım bilebilecek mi, cevabını verebilecek mi?" gibi tezahürat yaparak isteklerini iletir. Âşık Feymani de Âşık İmami'ye yüklenir:

Âşık Feymani:

Dinle beni dinle Âşık İmami
Evde bulmadım neredeydiniz
Altmış üç yıl diyar diyar dolaştım
Yolda bulamadım neredeydiniz

Âşık İmami:

Yetmiş birden otuz dörde altmış üç
Burada arasaydın bulurdun bizi
Muamma sor idam sehpasını aç
Darda arasaydın bulurdun bizi

Âşık Feymani:

Kamile sormadım keme sormadım
Sohbete sormadım deme sormadım
Elife sormadım mime sormadım
Dalda bulamadım neredeydiniz

Âşık İmami buna kesinlikle cevap veremez diyen halk Âşık Feymani'yi alkışlarken, bazı insanlar da: "Haydi Âşık İmami güveniyoruz sana ver cevabını." diye Âşık İmami'ye tezahürat yapıyorlardır. Bunun üzerine Âşık İmami sözüne kaldığı yerden devam eder:

Âşık İmami:

Rahmetellilaleminin gayesi
Hilafı bulunmaz yoktur riyası
Kainatı aydınlatır ziyası
Nur'da arasaydın bulurdun bizi

Âşık Feymani:

Beka'dan fenaya basınca kadem
Ekmel sıfatında alınca kıdem
İsminiz âşık da şekliniz adem
Kulda bulamadım neredeydiniz

Âşık İmami bu zor sorular karşısında Rabbine sığınır ve: "Yarabbi bu güç soruların altında bırakma beni." diyor. İçinden Allah'a yalvardıkça Allah da ona feyz ve ilham veriyor.

Âşık İmami:

Galu bela gatca ena bidayet
Kün emriyle vasıl oldu hidayet
Evvel ahir ezel ebed nihayet
Varda arasaydın bulurdun bizi

Âşık Feymani:

Aşktır guru dalda meyve bitiren
Sevda kervanını dosta götüren
Leyla'yı Mecnun'u Hakk'a yetiren
Çölde bulamadım neredeydiniz

Âşık İmami:

Şeriattan tarikata devreden
Maharetten marifete devreden
Mecazetten hakikate devreden
Yerde arasaydın bulurdun bizi

Âşık Feymani:

Keşişin neslinin kana kandığı
Feleği hakikat sadık sandığı
Kerem'in Aslı'nın aşkla yandığı
Külde bulamadım neredeydiniz

Âşık İmami:

Ferhat'ı Şirin'i sokma arama
Ülfet etmem Aslı'yla Kerem'e
Aşk ateşi ilaç oldu yarama
Narda arasaydın bulurdun bizi

Âşık Feymani:

Ömrüm geldi geçti yarıdan öte
Akıl bir varlıktır diriden öte
Çiçekten petekten arıdan öte
Balda bulamadım neredeydiniz

Âşık İmami:

Sabırla son buldu Eyyub'un derdi
Hayıra vesile olan bir şerdi
İpekle bal yapan gör iki kurdu
Sırda arasaydın bulurdun bizi

Âşık Feymani:
Yorumlansa hayal çıkar düşünüz
Kin kibire mesken midir döşünüz
Kelam mıdır lisan mıdır işiniz
Dil'de bulamadım neredeydiniz
Âşık İmami:
Tevrat'taki on ilahi yasayla
Nice ejderhalar yuttuk asayla
Binbir kelam danıştık ya Musa'yla
Tur'da arasaydın bulurdun bizi
Âşık Feymani:
Feymani pişmeden olduk derseniz
Hakk'ı her zerrede bulduk derseniz
Ölmeden evvel öldük derseniz
Sal'da bulamadım neredeydiniz

Âşık İmami halkın duasıyla, Allah'ın inayetiyle son olarak bu soruya da cevap veriyor:

Âşık İmami:
İmami'yem posta olmuş Cebrail
Yağmur poyraz rızzık verir Mikail
Öncesi Azrail sonu İsrafil
Sur'da arasaydın bulurdun bizi

Bu başarılı atışma sonucu Âşık İmami ve Âşık Feymani Osmaniye Valiliği ve OFAD (Osmaniye Folklor Araştırma Derneği) tarafından 'Son 10 Yılın Âşık'ı olarak ödüllendirilirler.

6. Âşık Avşar Musa ve Âşık İmami Atışması

Âşık Avşar Musa:
Dört nesneden olmuş dünyanın aslı
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
Toprak, hava, ateş, sudandır nesli
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
Âşık İmami:
Dört mevsimin baharı, var yazı var
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
Kara kışı, sonbaharı, güzü var
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle

Âşık Avşar Musa:
Büyük meleklerin biri Cebrail
Birisi Mikail biri İsrafil
Can tüccarı alır satmaz Azrail
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
Âşık İmami:
İsa, Musa, Davut, Hak peygamberim
Hazret-i Muhammed gerçek rehberim
İncil, Zebur, Tevrat, Kur'an-ı Kerim
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
Âşık Avşar Musa:
İcmai ümmetin budur tarifi
Maliki, Hambeli, İmam-ı Safi
Amelde mezhebim Ebu Hanefi
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
Âşık İmami:
Arafat dağında gördüm rüyamı
Erdim İsmail'e ettim seyranı
Dört gün emr olunmuş kurban bayramı
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
Âşık Avşar Musa:
İlm-i ledün derler bade bir nokta
Avşar Musam'ın gayesi Hak'ta
Dört yere konulmuş Kur'an'da sekte
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
Âşık İmami:
Sudan kaftan diktim, oldum bir terzi
İmami temizlik hayatın tarzı
El, yüz, baş, ayaktır abdestin farzı
Ben dördünü buldum, dört de sen söyle
(Bayam, 2003: 52-53)

7- Feymani-Kul Mustafa Atışması
Feymani
Bir acayip nesne gördüm
Elde değmez başta değer
Senden bir muamma sordum
Kars'ta değmez Muş'ta değer
Kul Mustafa
Yavrum bu sözlerin hödük
Muammayın ucu güdük
Geçen gün doyası yedik
Balda değmez dişde değer

Feymani
Senin âşıklığın yama
Onun için düştün gama
Adana'da değmez amma
Kahramanmaraş'ta değer
Kul Mustafa
Bilmiyorsan çekil yana
Kendin sanma akıldâna
Biri madde biri manâ
Yelde değmez taşta değer
Feymani
Üstad biliyorsan söyle
Aman kem küm etme öyle
Kelimeye dikkat etle
Dilde değmez başta değer
Kul Mustafa
Öksüzün yetimin âhı
Per perişan eder şâhı
Kınındaysa çek silahı
Belde değmez döşte değer
Feymani
Bilemedin muammayı
Elinden kaçırdın payı
Feymani'yim sayak sayı
Kırkta değmez beşte değer
Kul Mustafa
Kul Mustafa derler bize
Fezalara saldık füze
Ulaşmaz amma yıldıza
Ay ile güneşe değer

B) Deyişmeli (Sohbet) Atışmalar

1) Âşık Özbahar-Âşık Ayşe Çağlayan Atışması

Âşık Özbahar:
Ayşe yenge al sazını eline
Perdelere dökün telde olalım
Gönül deresine akar gözyaşı
Sulara karışıp gölde olalım

Âşık Ayşe Çağlayan:
Üstadım Özbahar siz hoş geldiniz
Gel sümbül toplayıp gülde olalım
Yücelerden enginlere bakalım
İnelim aşağı çölde olalım
Âşık Özbahar:
Bir od düşse vahdaniyet ilişir
Söndürülmez harareti gelişir
Bal arısı petek vurmuş çalışır
Binbir çiçek olup balda olalım
Âşık Ayşe Çağlayan:
Bir kuş olsak uçar uçar konarız
Su olur akarız akar punarız
Gözyaşımız durmaz akar yanarız
Ateşte yalımda külde olalım
Âşık Özbahar:
Kutuplardan ufuklara geçelim
Yol bulalım yıldızlara göçelim
Yaprak yaprak çiçek çiçek açalım
Baharda bahçede dalda olalım
Âşık Ayşe Çağlayan:
Yaz gelir tarlada buğday başağı
Çalışıyor efendisi uşağı
Aşkın dağlarında gelin aşağı
Sahilde ilerle yolda olalım
Âşık Özbahar:
İnsanoğlu ne yapacak bilinmez
Kötü insan rahmet ile anılmaz
Derisi giyilmez eti yenilmez
Güler yüzde tatlı dilde olalım
Âşık Ayşe Çağlayan:
Bülbül ötüp benliğinden geçerken
Gece kuşu geceleri uçarken
Seher vakti seher gülü açarken
Gülde gülü şanda gülde olalım
Âşık Özbahar:
Özbahar'ım der ki kuş olup ötsek
Güneş ile doğsak Ay ile batsak
Lem deyip uzasak mim deyip tutsak
Saddan saat bulup dalda olalım

Âşık Ayşe Çağlayan:

Ayşe Çağlayan'ım çağlayıp akar
İçinde olanlar meydana çıkar
Yaz gelir yaylanın hasretin çeker
Yaylanda Çamlıbel'de olalım
(Ergüzel, 1999: 75-76)

2) Âşık İmami-Âşık Şıhlıoğlu-Âşık Feymani Atışması

Âşık İmami:

Size derim iki usta âşıklar
Yandım demeyinen yanmak olur mu?
Eyersiz dizginsiz aşkın atına
Bindim demeyinen binmek olur mu?

Âşık Şıhlıoğlu:

Aşkın badesini aşksız insana
Sundum demeyinen sunmak olur mu?
Bülbül olmayınca gülün dalına
Kondum demeyinen konmak olur mu?

Âşık Feymani:

Sevdaya düşmeyen çarkı pervane
Döndüm demeyinen dönmek olur mu?
Vücut iklimine ateş düşmüşse
Söndüm demeyinen sönmek olur mu?

Âşık İmami:

Haberin var mıdır çekdiğim ahdan
Rahmanı ezelden yüce penahdan
Tövbesiz nadimsiz kirden günahtan
Yundum demeyinen yunmak olur mu?

Âşık Şıhlıoğlu:

Eğer bülbül isen gülünde şakı
Dezgahında ilmin metanın doku
Özünde yok ise dilinle Hakk'ı
Andım demeyinen anmak olur mu?

Âşık Feymani:

Akibetin hüsran günahın çoksa
Dilindeki sözün mazluma oksa
Dünya varlığına kanaat yoksa
Kandım demeyinen kanmak olur mu?

Âşık İmami:

Ey İmami saadet bil sabini
Aklından çıkarma bir dem kabını
Nefs-i emmareyi gurur kibiri
Yendim demeyinen yenmek olur mu?

Âşık Şıhlıoğlu:
Şıhlıoğlu Hak yola düşmediyisen
Kamil meclisinde pişmediyisen
Düşküne yardıma koşmadıysan
Dindim demeyinen dinmek olur mu?
Âşık Feymani:
Feymani ayrılma gönül katından
İnsanı ölçerler aslı zatından
Benlik sarayından nefsin atından
İndim demeyinen inmek olur mu?
(Ergüner, 1998: 76-80)

3. Âşık Elvan Çeşit- Âşık Avşar Musa Atışması
Âşık Elvan Çeşit:
Bak şorda bir dost uyuyor
Kaldır getir incitmeden
Şorda pınar, aha desti
Doldur getir incitmeden
Âşık Avşar Musa:
O dost ağır, bense güçsüz
Kaldıramam Elvan Çeşit
Pınar uzak, desti kırık
Dolduramarn Elvan Çeşit
Âşık Elvan Çeşit:
Yazıyorum satır satır
Uğra ona sor hal, hatır
Benden yare selam götür
Bildir getir incitmeden
Âşık Avşar Musa:
Söyle ki yarin nereli
Hastayım kalbim yaralı
Zaman kısa, yer aralı
Bildiremem Elvan Çeşit
Âşık Elvan Çeşit:
Elvan Çeşit'in sözünü
Götürün kefen bezini
Ölmüş yarın namazını
Kıldır getir incitmeden
Âşık Avşar Musa:
Avşar Musa'nın ah u zarı
Bana göstermen mezarın
Yara dayanmaz nazarım
Kıldıramam Elvan Çeşit
(Bayam, 2003: 50-51)

4) **Âşık Avşar Musa ve Âşık İmami 1. Atışması**

Âşık Avşar Musa:
Alemi yoktan var eden
Münezzeh mekân içinde
İlim kendin bilmek
Meyvesi erkan içinde
Âşık İmami:
Evvel, ahir, ezel, ebed
Zaman var, zaman içinde
Bir düşünmek bin ibadet
Manası iman içinde
Âşık Avşar Musa:
Boş kelleme güzaf değil
Kaldırıp koyma laf değil
Bu söz, kuru bir laf değil
Dilek var aman içinde
Âşık İmami:
İlmin başı derler sabır
Rüya değil, gerçek tabir
İncil, Tevrat ile Zebur
Hepsi var Kur' an içinde
Âşık Avşar Musa:
Başa bağlıdır ayaklar
Bir nokta, bin âlem saklar
Derya, denizler, ırmaklar
Musa'm der, umman içinde
Âşık İmami:
Varlık, yokluk, fenafillah
İmami der bismillah
Son hedefim cemalullah
Kalmadım güman içinde
(Bayam, 2003: 5 l -52)

5. **Âşık Avşar Musa-Âşık İmami 2. Atışması**

Âşık Avşar Musa:
Bir çift yavru gördüm, kalmış anasız
Yaralar, yaralar, yaralar beni
Sofrası katıksız, ekmeği yağsız
Pareler, pareler, pareler beni

Âşık İmami:
Karıncanın ocağına düşmüşüm
Köreler, köreler, köreler beni
Evsiz barksız, yersiz yurtsuz şaşmışım
Süreler, süreler, süreler beni
Âşık Avşar Musa:
Gariplerin derdi derin dediler
Çaresini bulamamış kadılar
Kadir kıymet bilmez imiş adiler
Karalar, karalar, karalar beni
Âşık İmami:
Cahil sır kıymetin bilmez demişler
Giden gider, geri gelmez demişler
Dil yarası iyi olmaz demişler
Vuralar, vuralar, vuralar beni
Âşık Avşar Musa:
Kalu bela godce ena şartıma
Yazan böyle yazmış kimlik kartıma
Gam yükünü yüklemişler sırtıma
Musa'm der, kıralar, kıralar beni
Âşık İmami:
Parça parça etsen, gülmez ağlamaz
İmami der, sual sorsan söylemez
Ecel gelir, bir saniye eğlemez
Toprağa vereler, vereler beni

(Bayam, 2003: 53-54)

6. **Âşık Dertli Polat - Âşık Hacı Karakılçık Atışması**

Âşık Dertli Polat:
Garip Hacı'nın bu meydanda bükülmez,
Bileklerin var diyorlar doğru mu?
Mazlum kullar için Hak'tan eksilmez,
Dileklerin var diyorlar doğru mu?
Âşık Hacı Karakılçık:
Kalemim Hak yazar sazım Hak çalar
Bükülmeyen bileklerim var benim.
Müşterektir Müslüman'ın duası,
Mazlumlara dileklerim var benim.
Âşık Dertli Polat:
Seninle yaşayıp seninle gezen,
Her daim kalbinden geçeni sezen,
Sağında solunda hayır şer yazan,
Meleklerin var diyorlar doğru mu?

Âşık Hacı Karakılçık:

Namazın çağrısı ezanla başlar,
Amelin imanın izanla başlar,
İmtihan sonucu mizanla başlar,
Noksan yazmaz meleklerim var benim.

Âşık Dertli Polat:

Kasnak törpülerdi, kayış bağlardı,
Zurnasının sesi yürek dağlardı.
Kalbur sata sata geçim sağlardı
Eleklerin var diyorlar doğru mu?

Âşık Hacı Karakılçık:

Kendin dilenirdin kendin satardın,
Çadırdan dışarı çıkar yatardın,
Kasnağı kalburu hep sen yapardın,
Mantık süzen eleklerim var benim.

Âşık Dertli Polat:

Her adım başına kırk tuzak kuran,
Her fırsatta rüzgâra savuran,
Kader yollarında silleler varan,
Feleklerin var diyorlar doğru mu?

Âşık Hacı Karakılçık:

Eserdir sanattır insanın izi,
Unutma misafir geldiğimizi,
Ecel kasırgası savurur bizi,
Döner çarkıfeleklerim var benim.

Âşık Dertli Polat:

Dertli Polat şu kanıma girmişler,
Dost yoluna damla damla sermişler,
Aşkın ateşinden dikip vermişler,
Yeleklerin var diyorlar doğru mu?

Âşık Hacı Karakılçık:

Hacım Hak'tır acımızı dindiren,
Herkesi aslına geri döndüren,
Cehennemin ateşini söndüren,
Gözyaşından yeleklerim var benim.

(Bayam, 2003: 45)

C. Öğütlemeli Atışmalar:

Bu bölümde iki âşık düz ayakla birbirine öğütlemeyle yol gösterir ve tecrübelerini birbirlerine anlatırlar. Dörtlük sayısı sınırlı değildir. Âşıkların karşısındaki âşığı uyarmak amacıyla yeri geldiğinde, daha fazla ileri gitmemesi için bir iki dörtlük söyledikleri de olur.

1. Âşık İlhami – Âşık Feymani Atışması

İlhamî:
Madem ki veriyon ustalık süsü
Hakikat ilmine gir güzel güzel
Gel âşık sen bana olma ha asi
Bilmediğin şeyi sor güzel güzel

Feymanî:
Dikkat et karşıda kusur arama
Sen nefsine öğüt ver güzel güzel
Benlik ile Hak'tan kaçıp yarana
Elini yüzüne vur güzel güzel

İlhami:
Öğrendim huyunu hasta dediler
Gücenmez bir zaman dosta dediler
Âşıklıkta seni usta dediler
Rakibine çorap ör güzel güzel

Feymanî:
Kusur olur hatırlara değdiğim
Saygıdır konuğa boyun eğdiğim
Usta mıyım çırak mıyım neydiğim
Bugün bu meydanda gör güzel güzel

İlhami:
Yavrum okudun mu eliften hece
Gel görme kendini bu kadar yüce
Bir gece rüyamda bana gizlice
Sundu aşk badesin er güzel güzel

Feymanî:
Dinledik cananın hoş sedasını
İsterim dünyanın daha nesini
Muhabbet mülkünde aşk badesini
Himmet etti verdi pir güzel güzel

İlhami:
Coşkun sular akar kurur bendinden
Bir şey kaçmaz âşıkların fendinden
Hiç kimseyi hakir görme kendinden
Âlemin Halik'i bir güzel güzel

Feymanî:
Gökten yere melekleri inerse
Mazlumun garibin ahı dinerse
İnsanoğlu kendi nefsin yenerse
Doğar o âleme nur güzel güzel

İlhami

İstiyorsan cemal ile cenneti
Daim eyle Yaradana minneti
Hakk'ın farzı Habibin sünneti
El bağla divanda dur güzel güzel

Feymanî:

Kur'an rehber olur yoldan şaşkına
İlaç olur çaresize düşküne
Yaratıldı tüm kâinat aşkına
Resulü Muhammed yâr güzel güzel

İlhami:

Âşıklar sözünde yalan söylemez
Hak'tan başkasına gönül bağlamaz
Saz çalmak insanı âşık eylemez
Âşıklık bir gizli sır güzel güzel

Feymanî:

Öyle boş lafları sakın hoş sanma
Aklını kafeste besli kuş sanma
Hikmeti Hüda'dır sazı boş sanma
Her sanatın piri var güzel güzel

İlhami:

Daima söylesin dillerin Hak Hak
Gel âşık elinden benliği bırak
Gururla üstüne bastığın toprak
Seni de beni de yer güzel güzel

Feymanî:

Ömür bir pınardır hayat bir ırmak
Bu fâni âlemde olur mu durmak
Gerçek ademleri yiyemez toprak
Nefsini mihenge vur güzel güzel

İlhamî:

Doğru konuşurum hiç yalan demem
Yaradan Allah'ı dilimden komam
Sahada rakibe aman tanımam
Bak İlhamî böyle der güzel güzel

2. Âşık Kocaman – Âşık Feymani Atışması

Abdülvahap Kocaman:

Sözümü tutarsan sana bir öğüt
Akıbeti meçhul yoldan uzak dur
Kavağın yanına dikilmez söğüt
Meyvesiz ağaçtan daldan uzak dur

Feymanî:
Alır seni bir ummana götürür
Azgın deredeki selden uzak dur
Bir sözüne bin söz ekler yetinir
Aslı zatı bozuk kuldan uzak dur
Abdülvahap Kocaman:
Sen kendini sakın eksik etekten
Arsız avrat korkmaz sözden kötekten
Kız alırsan oğul verir petekten
Bilhassa çocuklu duldan uzak dur
Feymanî:
Baharda dağlara çıkmak iyidir
Çıkıp enginlere bakmak iyidir
Gurbetin kahrını çekmek iyidir
Kadir kıymet bilmez elden uzak dur
Abdülvahap Kocaman:
Yol bilmeyen âşık beynamaz olur
Topal aksi olur kör yaman olur
Çolak fitne olur kel kurnaz olur
Arkadaşlık etme kelden uzak dur
Feymanî:
Âşıklarda hayat gam ile tasa
Böyledir kaderi değişmez yasa
Asa ile sır gösterdi ol Musa
Musa değil isen Nil'den uzak dur
Abdülvahap Kocaman:
Acemiyse eğer öküzün teki
Zevle kırdırırmış birgün illaki
Karınca ne yapar okkası ne ki
Ezilirsin sonra filden uzak dur
Feymanî:
Sen kendini Süleyman'a benzetme
Haddini aşıp da ileri gitme
Altına kabakça pazarlık etme
Beleşe güdersin halden uzak dur
Abdülvahap Kocaman:
Arı için her bir çiçek bal oldu
Ferhat için yüce dağlar yol oldu
Kerem Aslı için yandı kül oldu
Mecnun değil isen çölden uzak dur
Feymanî:
Dengesiz yaşamaz akıllı kişi
Muşmula yeminli çakalın dişi
Gaklamak guklamak garganın işi
Bülbül değil isen gülden uzak dur

Abdülvahap Kocaman:

Kocaman kimseye söyleme acı
Namuslu kimseler başımın tacı
Kâmilin kelâmı ruhun ilacı
Kötü sözden acı dilden uzak dur

Feymanî:

Feymanî namerde deme ki yazık
Cahiller dünyaya attı bir kazık
Bugünler âlemin düzeni bozuk
Helal kazan haram maldan uzak dur

D) Deyiştirmeli- Demeli- Söyletmeli Atışmalar

Âşıklar bu tür atışmalarda âşık soyut konuları daha iyi anlatmak, anlatımı güçlendirmek için kendi dışındaki unsurları da atışmaya katar ya da kendisi atışmanın dışında kalarak bu unsurları karşılıklı konuşturur. Âşık kimi zaman karşısında âşık varmış gibi bu somut veya soyut kavramlarla atışır.

1. Âşık İmami-Baykuş Atışması

Aldı Âşık İmami:

Başka bir mekânın yok mudur senin
Neden viranede ötersin baykuş
Elbet bir sebebi olacak bunun
Neden viranede ötersin baykuş

Aldı Baykuş:

Hak ile aramda gizli sırrım var
Ondan viranede öterim âşık
Senin aklın yetmez kısbi kârım var
Ondan viranede öterim âşık

Aldı Âşık İmami:

Nice kuş var açlığında ölürken
Şahinler avını gökten alırken
Senin avın ayağına gelirken
Neden viranede ötersin âşık

Aldı Baykuş:

Süleyman şahittir bu gizli sırra
Gayri karışmam ben hayra şerre
Bahtım açık amma yumurtam kara
Ondan viranede öterim âşık

Aldı Âşık İmami:

Şol güvel ördekler gölde öterken
Guğuklar kumrular dalda öterken
Garip bülbül gonca gülde öterken
Sen neden viranede ötersin baykuş

Aldı Baykuş:
Gül için mi sarı bülbülün zarı
Dervişim yitirdim namusu arı
Harabede saklı dünyanın varı
Ondan viranede öterim âşık
Aldı Âşık İmami:
Bazı kara gün derler ötüşüne
Bazı çıkan bacaların başına
Bazen de konarsın mezar taşına
Neden viranede ötersin baykuş
Aldı Baykuş:
Mezarlıkta nice evliya yatar
Hayırlı bacada bereket tüter
Kendin bilmeyenler bana taş atar
Ondan viranede öterim âşık
Aldı Âşık İmami:
İmami der gizli yer gizli içersin
Yenilerden eskilere kaçarsın
Harabeden harabeye uçarsın
Neden viranede ötersin baykuş
Aldı Baykuş:
Baykuşum can kurban aklı erene
Bahşişim var su içerken görene
Zaten bu dünyanın sonu virane
Ondan viranede öterim âşık
(Âşık İmami, I5-02-2007, Adana)

2) Âşık Nizami'den Akıl, Gönül ve Nefis Atışması
Aldı Akıl:
Akıl der ki senle sohbet edelim
İkimiz bir doğru yolda gidelim
Bak ben senin uğruna canım adarım
Yükseklerden uçma sen gönül kardeş
Aldı Gönül:
Akıl kardeş senle birlik olamam
Yüksekten uçarım engine konamam
Genç kızlar var iken evde duramam
Benim gezmem gerek ey akıl kardeş
Aldı Nefıs:
Ben bir nefisim de çok yerler gezdim.
Nice genç kızların kalbine girdim.
Bak ben her şeyden de bir hisse aldım.
Ben sizinle birlik olamam kardeş.

Aldı Akıl:
Etmeyin kardeşler bu bana feryat
Doğru yola gitmeyi edelim gayret.
Bu yolun sonunda n' olacak hayret.
Gel sizinle birlik olalım kardeş.

Aldı Gönül:
Ben de bir gönülüm hayal kurarım.
Kadınları hayal ile sararım.
Bir an düşünmem ki her an gülerim.
Ben birlik olamam dur akıl kardeş.

Aldı Nefis:
İşte bir nefisim böyle olurum.
Her gördüğüm şeyi benim bilirim.
Yok olanı da arar arar bulurum.
Sen benim peşimden gel akıl kardeş.

Aldı Akıl:
Gel kardeş sizinle bir yol tutalım.
Hakk'ın emri neyse onu satalım.
Koşmak ile olmaz bir yurt yapalım.
Hepimiz bir yolda olalım kardeş.

Nizami de der ki boşa yorulman.
Gönül şorda dursun nefise uyman.
Serde akıl varken ummana dalman.
Akıl gönül nefis zor olur kardeş (Köleoğlu, 1997: 103-104)

3) Âşık İmami'den Şehirli ve Köylü Atışması

Aldı Şehirli:
Köyden geldin Hasan Ağa
Sokak bilmez yol bilmezsin
Bu şehir benzemez dağa
Yatmaya otel bilmezsin

Aldı Köylü:
Köylü yurdun efendisi
Edep erkan yol var bizde
Be hey şehir sosyetesi
Her evde otel var bizde

Aldı Şehirli:
Sosyete köylünün tersi
Avrupa'dan gelir dersi
Ne günaydın ne de mersi
İnce lisan dil bilmezsin

Aldı Köylü:
Avrupa mı benim sılam
Günaydın yerine selam
Öz Türkçedir bizde kelam
Kur'an ehli dil var bizde

Aldı Şehirli:
Boşa saymışlar sayını
Dağda yayarsın koyunu
Diskotekte dans oyunu
Barlarda zil bilmezsin

Aldı Köylü:
Ürünleri biz ekeriz
Düğünde halay çekeriz
Dağda davara takarız
Çeşit çeşit zil var bizde

Aldı Şehirli:
Plaja gel de gör yazın
Açılsın şu paslı gözün
Size şalvar fistan uzun
Mini etek şal bilmezsin

Aldı Köylü:
İmami çıkar yaylaya
Şehirli çatma köylüye
Maya yakışmaz ayleye
Uzun tuman şalvar bizde

E) Taşlamalı – Takılmalı Atışmalar

Karşıdakini eleştirme, yerme, onunla alay edip küçük düşürmeye yönelik takılmalı atışmalardır. Âşıklar bu tür atışmalarda seyirciyi güldürmek, eğlendirmek amaçlar. Âşıklar kendi âşıklığını, memleketini, soyunu överken karşıdakini de küçümser.

1. Âşık Kul Mustafa – Âşık Ahmet Çıtak Atışması

Âşık Kul Mustafa Kahramanmaraş'ın Göksun İlçesi'nde düzenlenen âşıklar yarışmasına katılır. Yarışmada beş Afşinli âşık vardır. Bunlar; Hayati VASFİ, Ahmet ÇITAK, Kul Hamit, Cafer Uşak TAYYAR ve Âşık Durmuş'tur. Jüri Kul Mustafa'dan yarışacağı âşığı kendisinin belirlemesini ister "Hasmını çağır Kul Mustafa" derler.

Kul Mustafa
Afşin çukurunda beş şair duydum
Cem yekün bunları görmeye geldim
Sahi mi gerçek mi şöhret mi bilmem
Bunlara bir sual sormaya geldim

Birisini hasta için hap edip
Birisini sofra için kap edip
Ben bunları tevir tevir ip edip
Beşin birbirine örmeye geldim

Birinin bozarmış yeşili alı
Biri aldı sattı hep elin malı
Konuğa serilmiş sofra misali
Yemeği tüketip dürmeğe geldim

Kul Mustafa'm geldim kâmil sözinen
Kabul değil ilmi derin özinen
Düşman değil dost bakışlı gözinen
Bunları Akdeniz'e sürmeye geldim

Bu çağrı üzerine âşıklardan Ahmet ÇITAK gelir. Diğer dört âşık Ahmet ÇITAK'a ; "Sayımızı çoğaltma, hadi üstad sen git" derler. Çıtak Ahmet sahneye oturunca Kul Mustafa'ya " Bu delikanlı yoğurdu yumrukla yiyor" der ve Kul Mustafa'ya dönerek devam eder; " Oğul, ben art arda üç dörtlük okuyacağım. Sen de her dörtlüğe ayrı ayrı cevap vereceksin" der. Şaşırtmaca yapar. Arka arkaya okunan üç dörtlüğü akılda tutmak ve bunlara cevap vermek âşık atışmalarının en zor geleneklerinden biridir. Ahmet Çıtak şu dörtlükleri okur;

Ahmet Çıtak
Oğul yavaş dıkıl bizim diyara
Bu diyarın karaçalısıyım ben
Haddin bilmeyenin haddin bildiririm
Burda âşıkların ulusuyum ben
Elden evvel meydanıma çıkarım

Gayet güzel peşrevimi çekerim
Sol yanımdan eğri kılıç çekerim
Sor ki bu diyarın Ali'siyim ben

Adım Ahmet Çıtak yabana atma
Bahçeyi boş bulup şakıyıp ötme
Aman tıfıl âşık acele etme
Burda âşıkların delisiyim ben

Kul Mustafa
Kervancı mahluku olursa deve
Senin gibi karaçalı neylesin
İsmi azam suresini bilene
Senin gibi Mecnun deli neylesin?

Evvela ağ dedik ahiri demi
Yaptık Anasur'dan cemmi Adem'i
Hele bir kez düşün Zal'ı Rüstem'i
Zaloğlu gelirse Ali neylesin?

Mustafa âşığım soy Dadaloğlu
Dün cenkten çıkmışım kılıcım yağlı
El ele, el ise Hüdaya bağlı
Hal var iken başka ulu neylesin?

Ahmet Çıtak sazını alır geri çekilir. Âşık Kul Mustafa, jüri başkanı Göksun kaymakamına dönerek şöyle seslenir;

Kaymakam bey bekliyorum
Savdım sıramı sıramı
Beş âşıklar bir kenarda
Baktı harami harami

Durdum bir hayli oturdum
Söz aldım sattım bitirdim
Yükü menzile götürdüm
Verin kiramı kiramı

Âşıklara düştü tasa
Çıtak Ahmet girdi yasa
Ödül benim hakkım ise
Ver şu paramı paramı
Geldik baharınan yazınan

Sohbet eyledik nazınan
Tatlı kelam hoş sözinen
Savdım sıramı sıramı

Mustafa'yı göremezler
Aşk sırrına eremezler
Doktor amma saramazlar
Bunlar yaramı yaramı

2- Âşık Müdami-Âşık Kul Mustafa Atışması

Müdami
Senin ile bir nazire oynayak
Amma söz içinden söz çıkartırım
Zahiri sıfatta dönüp dolaşma
Girer öz içinden öz çıkartırım

Kul Mustafa
Mevlam emretmese yağmur yağar mı?
Lök dengin bulursa gider ağar mı?
Kâmil kuldan ham bir kelam doğar mı?
Kâmil sözlerine naz çıkartırım

Müdami
Hangi daldan uçtun hangi dala konarsın?
Akşam olur hangi dalda tünersin?
Yaklaşma üstüme sonra yanarsın
Ateş püskürürüm köz çıkartırım

Kul Mustafa
Hiç düştün mü sen bu aşkın bendine?
Aklın ermez ilimine fendine
Seni bir alırsam kol kemendine
Vurur yerden yere toz çıkartırım

Müdami
Baba Müdami'yim cahil zannetme
Haddine kadim ol ileri gitme
Aman tıfil âşık acele etme
Ben bu işin sonun düz çıkartırım

Kul Mustafa

Söyler Kul Mustafa geçmiş amcandan
Ondan sonra bin ders aldım cerenden
Doksan dokuz âşık kovdum meydandan
Bir de sen gelirsen yüz çıkartırım

3. Kul Mustafa-Feymani Atışması

Kul Mustafa
Feymani seninle cenge girelim
Amma sözlerime darılmayasın
Gücün ne kadarsa o kadar yüklen
Yokuşun dibinde yorulmayasın

Feymani
Muhabbet cenginde söz silahını
Giyinip kuşanıp kurulmayasın
Dikkat eyle ileride deniz var
Düşünce yılana sarılmayasın

Kul Mustafa
Kim olduğun gidip sormam elinden
Ayarın ne ölçeceğim dilinden
Malın mülkün alacağım elinden
Hırsından ikiye yarılmayasın

Feymani
Kenarda dolaşma gel deryaya gir
Muhabbet cenginde gönül aşkla bir
İrfan meclisinde kalın incelir
Haddini aşıp da kırılmayasın

Kul Mustafa
Senede bir gidermişsin Konya'ya
Bir de âşık yazdırmışsın künyeye
Babasız tecelli edip dünyaya
İs'olup çarmıha gerilmeyesin

Feymani
Nasrettin Hoca'nın heybesi gibi
Nüktedan sözlerin söbesi gibi
Gayrı Müslümlerin Kâbesi gibi
Efes'e tavafa varılmayasın
Kul Mustafa

Söylenen sözlerde üstüm diyorsun
Hal ehli olana dostum diyorsun
Mürşit dergahına postum diyorsun
Beynamaz evine serilmeyesin

Feymani
Sabır etmek ilimlerin başıdır
Bu benim yaptığım aşk savaşıdır
İnsan şerefiyle köşe taşıdır
Kilise damına örülmeyesin

Kul Mustafa
Aşk göze gördürse sema sandırır
Uğrayanı gizli gizli yandırır
Bu böyle erkeği dişi kandırır
Cennetten dünyaya sürülmeyesin

Feymani
İnsanda evvela olgunluk gerek
Temelsiz binaya verilmez direk
Aklınca cennetlik kulum diyerek
Sonra cehennemde görülmeyesin

Kul Mustafa
Kul Mustafa'm kemlik namert işidir
Kâmil kişi etrafını ışıdır
Karın yeri yüce dağlar başıdır
Engine yağıp da kürülmeyesin

Feymani
Feymani içinde kötü his tutma
Sadık dosta darılıp da küs tutma
Altın ise altınlık yap pas tutma
Sonra çar çamura garılmayasın

Âşıkların birbirlerini taşladıkları takıldıkları şakalaştıkları atışmalar, seyircinin en beğendiği atışmalardır.

4. Âşık Kul Mustafa- Âşık İmami - Tanrıkulu Atışması

Kul Mustafa
Bu toprak yerden sır tutmaz
Daldan dala uçmayasın
Söz yiğidin öz kalesi
Söz verince geçmeyesin

İmami
Bana ettiğin kahırdır
Hem batındır hem zahirdir
Cahil şerbeti zehirdir
Sabır ola içmeyesin

Tanrıkulu
Yaratıldım bir gerçeğim
Hak'tan verilmiş ölçeğim
Sen bir gülsün ben bahçeyim
Olmamışken açmayasın

Kul Mustafa
Siz ile ulaştık paye
Bazı atlı bazı yaya
Komşun tutmadan yaylaya
Mekân tutup göçmeyesin

İmami
Menziline yetiremem
Omuzlayıp götüremem
Bir tohumu bitiremem
Kara taşa saçmayasın

Tanrıkulu
Tutunmaya pir var iken
Bu meydanda er var iken
Aydınlığa nur var iken
Bir çıradan saçmayasın

Kul Mustafa
Söylenmez her kula sırdır
Dünya nefes için dardır
Her canda göz zerre vardır
Abdal çingen seçmeyesin
İmami

Arı deyip kurt deyip de
Yurt içinde yurt deyip de
Türk deyip de Kürt deyip de
Aramızı açmayasın

Tanrıkulu
Ol Rabbime ben diz verdim
Bu gönülden bir iz verdim
Yeni açan filiz verdim
Gelip beni biçmeyesin

Kul Mustafa
Kul Mustafa der varını
Hayıra harca kârını
Ehlin bulmadan sırrını
Hıfz eyle ki açmayasın

İmami
İmami'yem yüzüm gülmez
Edenin ettiği kalmaz
Namertler kıymetin bilmez
Yaylasına göçmeyesin

Tanrıkulu
Âşık isen sırrın söyle
Dost evinde gönül eyle
Tanrıkulu dikkat eyle
Bu meydandan kaçmayasın

F) Övmeli -KoltuklamalıAtışmaları

1. Âşık Kul Mustafa- Âşık Tanrıkulu- Âşık İmami Atışması
İmami
Bir yanım Seyhan'dır bir yanım Ceyhan
Âşık Kul Mustafa Fırat'a benzer
Bugün aramıza geldi bir mihman
Âşık Tanrıkulu Murat'a benzer

Tanrıkulu
Bir dostun evine misafir oldum
Mustafa şahlanmış kırata benzer
Bu İmami Hak yoluna ulaşmış
Sanki geçilecek Sırat'a benzer
Kul Mustafa

Başımı kaldırdım baktım vechinen
Kırklar cemindeki Sırat'a benzer
Dört kitabın ilim verdi uzattı
Bahçesi bitmeyen irata benzer

İmami
Birisi oturur birisi yürür
İkisi bağrını yerlerde sürür
Birisi baharda birisi görür
Biri sima biri mirata benzer

Tanrıkulu
Biri kumaş birisi de ben açar
Biri engel bilmez hem de iz açar
Biri Kuran söyler ondan söz açar
Birinin sözleri Tevrat'a benzer

Kul Mustafa
Döndüm döndüm dünya denek içinde
Firavunun beyni sinek içinde
Birisin seyrettim konak içinde
İsa'nın kaldığı bir kata benzer

İmami
Dosta açılan bir kucaktır kucak
Demişler ki yontmaz sapını nacak
Bizim Çukurova sıcak mı sıcak
Tanrıkulu yerin serhata benzer

Tanrıkulu
Birinin su sığmaz olmuş bendine
Birinin inandım sözü andına
Biri esir etmiş beni kendine
Birinin sözleri berata benzer

Kul Mustafa
Kul Mustafa seçe seçe pakladım
Sevgi muhabbeti sevgi sakladım
Tanrıkulu'yla İmami kokladım
Makamında biten bir ota benzer

İmami

Çulfı Kelsis diyarından gelmişim
Âşığım ben Şirin meftun olmuşum
Yâr aşkıyla kayaları delmişim
Bu âşık İmami Ferhat'a benzer

Tanrıkulu
Tanrıkulu bâde içeyim dedim
Gönül bahçe orda açayım dedim
Yelken açıp umman geçeyim dedim
Âşıklar yelkensiz bir bota benzer

G. Sicillemeli Atışmalar:

!. Âşık Hacı Karakılçık - Âşık Hilmi Şahballı Atışması (Alptekin, 1993:192)

Âşık Şahballı:
Gençliğinde doğru yola gidiyon
Korkarım sonradan azarsın âşık
İstikamet yolun doğru şimdilik
Korkarım yolunu bozarsın âşık
Âşık Hacı:
Bundan önce benim sadık dostumdun
Niçin yavaş yavaş yozarsın âşık
Öğüt versem öğüdümden almazsın
Niçin doğru söze kızarsın âşık
Âşık Şahballı:
Varsak Türkmenlerdenmiş senin soyun
Ölçtüm biçtim gayet güzelmiş huyun
İki metreyi geçiyor bak boyun
Çam ağacı gibi uzarsın âşık
Âşık Hacı:
Haklı haksız demez bana çatarsın
Yalan pazarında mavra satarsın
Ahlakın kurusun gündüz yatarsın
Karanlık basınca gezersin âşık
Âşık Şahballı:
Çoban olup seni ben az mı güttüm
Tükendi bu ömrüm eridim bittim
Bilmem ki arkadaş sana ne ettim
Sen bizim darıyı bozarsın âşı

Âşık Hacı:

Söylemeyim kalsın sözüm kalanı
Bugün bulamadım sözden alanı
Bu uçsuz bucaksız yalan palanı
Alışkın diline dizersin âşık

Âşık Şahballı:

Der Şahballı'm dertlerime dert katma
Ok olup bu dertli sineme batma
Ben yalan söylemem iftira etme
Alışkın diline dizersin âşık

Âşık Hacı:

Garip Hacı'm der ki bilirsin beni
Latife yaparak severim seni
Gelenler gidiyor bu dünya fâni
Ecel rüzgârında tozarsın âşık

H. Mektuplu Atışmalar

Mektuplaşma konu ile değil de, şekille ilgili olduğundan bu atışmalar arasına alınmıştır. Bu tür atışmalar karşı karşıya yapılmasa da iki ya da ikiden çok âşığın yazışarak mektup yoluyla gönderdikleri, yanıtladıkları atışmalardır. Günümüz Çukurova âşıklık geleneğinde örnekleri olduğu için onları atışmalar bölümüne alıp incelemeyi uygun gördük. Âşıklar da bunları atışma olarak adlandırıyorlar.

1-Kul Mustafa- Feymani Atışması

Kul Mustafa'nın Mektubu
Mutmain göründün kavli ikrarda
Gönül kapılarım açtın Feymani
Bin bir kilit vardı açılmaz idi
İçerden içeri geçtin Feymani

İnsanlıktan gayri eder mi idim?
Şen olan gönlüme keder mi idim?
Riya torbasında bider mi idim?
Çorak bir sitreye saçtım Feymani

Gerçektin, doğruydun, dürüsttün hani
Riya sözler zayıf eder imanı
İnsanlığa davet ettim hep seni
Gayrı insanlığa kaçtın Feymani

Ben aramam sen de beni arama
Müsaitsin mekruh ile harama
Lokman kabul etmiş iken yarama
Ağyar eli ile deştin Feymani

Mustafa âşığım öze bağlandım
İkrar sahte çıktı köze bağlandım
Özün gerçek görüp size bağlandım
Sevgi sarayımdan düştün Feymani

Feymani'nin Mektubu

Gökte turna arar pençe takmaya
Şahinin gagası leşi tutmazmış
Aslı bozuk yuva arar yıkmaya
İnsanlığa layık işi tutmazmış

Şaşkın yolcu yola gider everek
Eniş, yokuş menzilini severek
Mideyi aldatır lokma geverek
Laçka damak dişi tutmazmış

Aşka düşen dağ olsa da erimiş
Nice nice demir çarık çürümüş
Cahilin düzünü duman bürümüş
Kâmilin dağları kışı tutmazmış

İmanı inancı para olanın
Yüzü gülmez özü kara olanın
Hastalıkta derdi sara olanın
Ayakları tutsa başı tutmazmış

Keramet zannetmem sihiri falı
Huyuyla tanırım sattığım malı
Emeğine yazık bu karaçalı
Yorulma Feymani aşı tutmazmış

Kaynakça

Alangu; Tahir (1943), Çalgılı Kahvelerdeki Külhanbey Edebiyatı ve Numuneleri, İstanbul: Ali İhsan Basımevi.

Albayrak; Nurettin(2004), Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Leyla İle Mecnun Yayınları, İstanbul.

Arı, Bülent (1998), "Adana'da Geçmişten Bugüne Âşıklık Geleneği, (Karacaoğlan-1966)", Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

Artun; Erman (1995), Karacaoğlan Şiirinin Kültür Kaynakları, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, C.2, S.7, Ankara.

…… (1996), Günümüzde Adana Aşıklık Geleneği (1966-1996) ve Aşık Feymani, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları 3, Adana.

…….(1997), Adana Âşıklık Geleneğinde Karacaoğlan Çığırma, İçel Kültürü, S.54, Kasım, İçel.

…….(2000), Aşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı Terimleri Üzerine Bir Deneme, Halk kültürü Araştırmaları 1, Adana.

…….(2001), Aşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara.

Bali; Muhan (1975), Âşık Karşılaşmaları-Atışmalar, Türk Folkloru Araştırmaları, Cilt 16, no: 314.

Bayam, Mustafa (2003), Aşık Avşar Musa (Hayatı-Şiirleri), Basılmamış yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü, Adana.

Boratav; Pertev Naili (1942), Halk Edebiyatı Dersleri I, Ankara.

……..(1983), Güney Şairleri, Folklor ve Edebiyat 2, İstanbul.

Çelebi, Nilgün (1987), 20. Konya Âşıklar Bayramına Katılan Âşıklarla İlgili Sosyolojik Araştırma, Ankara.

Çobanoğlu, Özkul (1996), "Âşık Tarzı Şiir Geleneği İçinde Destan Türü Monografisi", Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Bilim Dalı Doktora Tezi (Basılmamış).

……(1998c), "Elektronik Kültü Ortamı Bağlamında Adana Âşıklık Geleneği Üzerine Tesbitler", Adana Valiliği ve Çukurova Üniversitesi Cumhuruyet'in 75. Yılında III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu), 28 Kasım-2 Aralık 1998, Adana

Düzgün; Dilaver (1998), Erzurum'da Aşık Kahvesi Geleneği, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, s.205-224, Ankara.

……(2004). "Âşık Edebiyatı", Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, s. 169-202, Editör: M. Öcal Oğuz, Grafiker Yayınları, Ankara.

Ergüner, Serap (1998), Aşık Duran Şıhlıoğlu (Hayatı ve şiirleri), Basılmamış Bitirme tezi, s. 76-81, Adana.

Ergüzel; Nazan (1999), "Aşık Özbahar (Hayatı-Şiirleri)", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Günay, Turgut (1976), "Türk Halk Şiirinde İlk "Deyişme" (Müşâare) Örnekleri", Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri, (27, 29 Ekim 1975 Konya), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Günay; Umay (1980), Aşık Tarzı Edebiyat Hakkında Düşünceler, Mehmet Kaplan İçin, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara.

……(1992), Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Akçağ Yay., Ankara.

……(1993), 17. yy Saz Şairi Karacaoğlan'la ilgili Bir Değerlendirme 2, Uluslar arası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Adana.

Kaya; Doğan (1994), Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati, Sivas.

……(2000), Aşık Edebiyatı Araştırmaları, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Köleoğlu; Süleyman (1997), Âşık Nizamettin Kayacan'ın Âşıklığı ve Şiirleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s.103-104, Adana.

Köprülü, M. Fuat 1915 [1330], "Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü", Millî Tetebbular Mecmuası, III, IV: 5-48.

……1916 [1331], "Türk Edebiyatının Menşei", Millî Tetebbular Mecmuası, IV, 4.3.133.

……(1966), Edebiyat Araştırmaları I, Ankara.

……(1989), Türk Edebiyatının Menşei, Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken Yay., İstanbul.

……(1962), Türk Saz Şairleri, Güven Basımevi, Ankara.

……(1989), Türklerde İlk Şiirler ve Şairler, Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken Yay, İstanbul.

Oğuz, M.Öcal (1990a), "Âşık Makamları Üzerine Bir Değerlendirme", Millî Folklor, C. I, S.7. Özarslan; Metin (2001), Erzurum Aşıklık Geleneği, Akçağ Yayınları, Ankara.

Özbek, Mehmet (1987), "Türk Halk Müziğinde "Ayak" Tabirinin Yanlış Kullanımı Üzerine", IV. Milletlerarası Folklor Kongresi Bildirileri [III. Cilt Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence], Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özder, M. Adil (1965), Doğu İllerimizde Âşık Karşılaşmaları, Bursa: Emek Basımevi.

Sakaoğlu, Saim (1989), "Türk Saz Şiiri", Türk Dili Dergisi (Halk Şiiri Özel Sayısı), S. 445-450, Ocak-Haziran.

Şenel, Süleyman (1997), "Türk Halk Müziğinde «Beste», «Makam» ve «Ayak» Terimleri Üzerine", V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi [Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Seksiyonu] Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Turgut; Osman (1995), Adana'da Âşıklık Geleneği ve Yaşayan Adanalı Âşıklar (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.255, Adana.

Özet

ÇUKUROVA ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE ATIŞMA

Âşıklık geleneğinde atışmalar çok önemli bir yere sahiptir. Âşıklıkta ilk iş ruh dünyasındaki değişikliği saza döküp topluluğa saz ile sunmaktır. İkinci iş ise âşığın tanınmış bir âşıkla karşılaşması, onu yenmesi "bağlaması" gereklidir.

Âşık karşılaşmalarını içerik yönünden üç grupta ele almak mümkündür. Âşıklar arasında yapılan şiir yarışmalarında birinin okuduğu dörtlüğe veya beyite bir diğeri tarafından aynı

vezin ve ayakla cevap verilmesi, âşık edebiyatının en zor ve halk tarafından en çok ilgi gören yarışmalarından biridir.

Âşıklık geleneğinde "karşılaşmalar"ın özel bir yeri vardır. Karadeniz'de âşıklar, temeli daha çok mâni esasına dayalı "karşıberi" veya "atma türkü" söylerler. Âşıklar, bu karşılaşmaları belli bir sistem içinde gerçekleştirirler. Herhangi bir karşılaşmanın bu akış içinde olması zorunluluğu yoktur.

Âşıklık mesleğinin önemli aşamalarından biri de âşığın bulunduğu yerde veya seyahate çıkarak gittiği yörenin tanınmış âşıkları ile atışmasıdır. Atışmaların en belirgin özelliği âşıkların soru cevap niteliğinde devam eden şiirlerle birbirlerini yoklamalarıdır. Atışma örneklerine 16. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Özellikle halk hikâyelerinde, bu yüzyıldan itibaren atışma özelliği taşıyan karşılıklı şiir söyleme örnekleri görülmektedir. Atışmalarda daha çok iki âşık yer almakla beraber, üçlü hatta daha fazla âşığın katıldığı atışmalar da vardır.

Bu çalışmada Çukurova âşıklık geleneği çeşitli yönleriyle ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çukurova, Halkbilim, Atışma, Gelenek.

Abstract

"QUARREL CONCEPT" İN ÇUKUROVA MİNSTRELSY TRADİTİON

Bickering has a very important place in the traditional folk culture. . The first thing in the minstrelsy, world of spirit poured instrument as a change to provide the community with reeds. The second business is a well-known lover of the lover encounters, beat him, "binding" is required.

It is possible to take account with the three groups in terms of content. Verse or couplet of poetry competitions among lovers of one another by the same meter reading and responding to a rhyme, asik literature and the public by the most difficult one of the most popular competitions.

In minstrel tradition, "encounters" have a special place. Black sea's asiks, based on the basis of preventing more "karşıberi" or "throwing folk song," they say. Asiks perform these encounters in a particular system. This flow is not required to be in any confrontation.

One of the important stages of the profession of minstrel lover went out of the area where the well-known lovers, or traveling. The most prominent feature of the ongoing nature of poetry lovers, each of the polling questions and answers. Examples of bickering XVI. century onwards encountered. Especially folk tales, poetry, telling examples of this century is seen from the mutual bickering that feature. Bickering involves three or more asiks.

In this study, we discussed various aspects of the tradition of minstrelsy in Cukurova.

Keywords: Cukurova, Folklore, Bickering, Tradition.